

Krúdy Gyula, a forradalom utcanévadója

Ha valaki azt hiszi, hogy az utcanévek megváltoztatása valami néhány évvel ezelőtti hóbort volt, bizony téved. Körülbelül ugyanúgy, mint aki úgy véli, hogy a második világháború utáni anti-kapitalizmus, netán a sztálinizmussal járó vakbuzgóság termékéről, majd annak 1990 utáni értelemszerű visszahátasáról van szó. Ha nem megyünk tovább történelmünkben, csupán századunk első évtizedeiben, látjuk: a nálunk gyakori rendszerváltásokkal együtt járó szokásról beszélhetünk.

A minap ünnepeltük – illetve kellett volna ünnepelnünk – az 1918. októberi polgári demokratikus forradalom nyolcvanadik évfordulóját. Nos, valószínűleg kevesen gondolják, milyen radikális volt ez a revolúció egy némely, egészen hétköznapi jelenséget illetően is. Feltehetően még kevesebben, hogy olykor nem elsősorban forradalmiságuk okán ismert figurák működtek közre a radikalizmus érvényesítésében.

Talán nem mindenki tudja, hogy Krúdy Gyula, ez a nagy dzsentri nem kevésbé nagy plebejus volt. Már a forradalom előtt meglehetősen ismert lehetett ez a tény. Valószínűleg ismeretes lehetett, hogy Krúdy nagy híve volt Ady Endrének, akinek valóságos kultusza volt az 1918-as forradalomban. Nos, ezzel is összefügghet, hogy jóval az 1918-as forradalom előtt, még október elején felkérte a Szindbád íróját Polónyi Géza, a Közmunkatanács elnöke, hogy vegyen részt a budapesti utcák új elnevezését célzó munkálatokban.

Alig telik el egy hónap, és Krúdy már maga számol be arról: a társadalom igen különböző csoportjaihoz tartozó emberek között kapott felszólítást, illetve leveleket azzal kapcsolatban, hogy az új elnevezéseket illetően legyen figyelemmel a forradalomra. Ennek nyomán indítványozza, hogy nevezzék el „a Gizella tere Károlyi Mihály térnek, miután ott tartotta a Függetlenségi Kör ablakából Károlyi Mihály gróf az emlékezetes beszédek, amelyek a diadalmas forradalmat megindították. A tér eddig Ferenc József Gizella nevű lányáról volt elnevezve, amire többé semmi szükségünk sincs. Javasolom, hogy a Ferenc József tere Október 29. térnek nevezzék el, mivel 1918. október 29-én ott lóttek utoljára a szabadságát követelő nép közé. A tér eddig a régi királyról volt elnevezve, akire többé nem szívesen emlékezünk.” (Talán elnézhetjük a nagy írónak azt a hibát, hogy az események forogtatásban egy nappal elszámolta magát: az általa említett sortűz ugyanis nem 29-én, hanem 28-án történt.) Azt javasolta továbbá Krúdy, hogy nevezzék „a Vilmos császár körutat Váci körútnak, miután az még ma is így él az emberek emlékezetében, s csak a gyötrelmes háború tanított erre az új utcanévre, ugyanezért a Ferdinánd bolgár cár körutat Forradalom körútnak nevezzék el, mert nyomban el kell takarítani a városból a háború e kiálló emlékeit”.

A Közmunkatanács nagymértékben támaszkodott Krúdy javaslataira. A Ferenc József tér nevét, ha nem is a nevezetes napról, mindenesetre a forradalom haváról, Október tere keresztelték. A Gizella tér ezután Károlyi Mihály nevét viselte. Az egykori Várház körút, amelyet 1915-ben neveztek el Ferdinánd bolgár király útnak – a háborúban velünk szövetséges ország uralkodójáról – visszakapta eredeti nevét.

A korábbi Múzeum körutat, amelyet oly sok író, így Molnár Ferenc és Karinthy Frigyes, de Krúdy is megörökített műveiben, szintén 1915-ben nevezték el Mehmed szultán útnak. Talán mondani sem kell, ugyancsak azért, mert Törökország az első világháborúban a központi hatalmak oldalán, így Magyarország szövetségeseként harcolt. Ez a körút is eredeti nevét nyerte vissza. Az egykori Váci körutat 1914-ben nevezték el Vilmos császár útnak (lásd megint csak a háborús szövetségnek az utcák elnevezésére gyakorolt hatását). 1918-ban ez a körút is visszanyerte régi nevét. A hajdani országutat 1874-től nevezték Károly körútnak, 1916-tól pedig a Ferenc Józsefet a trónon követő ifjú uralkodóról Károly király körútnak. Krúdy Gyula – mintegy jelezve, hogy a Monarchiával való leg-radikálisabb szakítás híve – azt javasolta, hogy a körút a Forradalom nevet viselje. A Közmunkatanács ezt nem fogadta el, inkább a Népkörút név mellett döntött. Az 1916-ban megkoronázott új uralkodó feleségéről elkeresztelt Zita királyné út pedig a régi nevét – Várkert rakpart – kapta vissza.

A Közmunkatanács Krúdytól független döntéseiben is egyetértett az íróval abban, hogy a „múltat véggépp el kell törölni”. E döntések fő célja a magyar függetlenség hangsúlyozása volt. Így határozták el, hogy az öngyilkos trónörököséről, Rudolfról elnevezett rakpartot Széchenyi rakpartnak kell azontúl nevezni. A Rudolf tér pedig Leiningen-Westerburg Károly honvédtábornok nevét kapta. A Főherceg Albrecht út ugyancsak egy 1848-as honvédtábornok, Nagysándor József nevét viselte ekkortól. A Stefánia út a honfoglaló Árpád vezérről lett elnevezve. De a magyar jakobinusok is méltó kárpótlást kaptak. A Koronaherceg utca új neve: Hajnóczy utca. A Mária-Valéria utcából pedig Szentmarjai utca lesz. Zrínyi Ilonáról sem feledkezik meg a népköztársaság: a volt Erzsébet királyné útját nevezik el róla.

Mindezt egy fiatal történész, Vörös Boldizsár tárta föl nemrég, levéltári kutatásai során. „Jól látható, miként érvényesült ezen utcanév-változtatási sorozatban egy nagyon határozott Habsburg-ellenes, nemzeti, köztársasági szemlélet” – állapítja meg a szerző. A forradalom panteonja című tanulmányában. „A dinasztia tagjainak nevével az utcákat, tereket a velük szemben fellépő magyar reformerek és forradalmárok keresztelték át: elsősorban 1848–49 hőseire és a magyar jakobinusokéra.”

Mindehhez hozzátehetjük: azt eddig is tudtuk, hogy Krúdy Gyula híve volt az 1918-as októberi forradalomnak, Károlyi Mihálynak. A „vörös gróf” kápolnai földosztásáról, a somogyi szövetkezetekről szóló írásai azon túl, hogy a szegény Magyarországgal való mély együttérzéséről tanúskodnak, a magyar újságírás maradó darabjai közé tartoznak. Az azonban eddig homályban maradt, hogy az Élet álom szerzője, aki a köztudatban inkább a zónapörköltök, a velős csontok, az intim és kevésbé intim találkák, a szívet épphogy csak megérintő vagy ellenkezőleg, a nagyon is viharos szerelmek írója, a forradalom vörös postakocsiján is ott volt, méghozzá maga is meglehetősen vörös úti ruhában.

Hovanyecz László